

congresverslag

Personen met
VERWAARD
gedrag

www.sbo.nl/verwardgedrag

Studiecentrum voor
Bedrijf en Overheid

Beste lezer,

Het aantal incidenten met personen met verward gedrag op straat lijkt de laatste jaren gestegen. Veel van deze personen met verward gedrag hebben te maken met verschillende beperkingen (verstandelijk beperkt, dementie) en verschillende problemen (verslaving, schulden, dakloosheid, illegaliteit). Met hun gedrag kunnen zij een (acuut) gevaar vormen voor zich zelf en hun omgeving. Om personen met verward gedrag de juiste ondersteuning en zorg te bieden moet door gemeenten en partners worden geïnvesteerd in onder andere preventie, vroegtijdige signalering, humaan vervoer en een juiste opvang.

Op 29 januari 2019 vond in de Cultuurkoepel te Heiloo de derde editie van het congres Personen met verward gedrag plaats waar ervaringsdeskundigen en experts werkzaam bij de overheid, wetenschap en het bedrijfsleven samenkwamen om kennis en ervaringen uit te wisselen over de opvang en hulpverlening aan personen met verward gedrag.

In deze terugblik op het congres worden de opgedane kennis en ervaringen voor u nog eens op een rij gezet, zodat u deze kunt toepassen in uw dagelijkse praktijk.

Veel leesplezier!

Met vriendelijke groet,

Frank van Summeren, congres- en opleidingsmanager veiligheid bij het Studiecentrum voor Bedrijf en Overheid en organisator van het congres Personen met verward gedrag.

Carl Steinmetz, psycholoog, victimoloog, directeur van Expats & Immigrants, voormalig directeur van het Instituut voor Psychotrauma, docent op de opleiding procesregisseur personen met verward gedrag en dagvoorzitter van het congres Personen met verward gedrag.

Opening congres Personen met verward gedrag

De derde editie van het congres Personen met verward gedrag op 29 januari 2019 werd geopend door Carl Steinmetz, psycholoog, victimoloog, directeur van Expats & Immigrants, voormalig directeur van het Instituut voor Psychotrauma, docent op de opleiding procesregisseur personen met verward gedrag en dagvoorzitter van het congres Personen met verward gedrag.

Het leven van personen met verward gedrag

De eerste plenaire lezing op het congres werd verzorgd door Danny Jacksteit, ervaringsdeskundige bij GGZ Noord-Holland-Noord, docent op de cursus Inzicht in de Verslavingszorg en ambassadeur voor Samen Sterk zonder Stigma. Danny Jacksteit ging in op zijn ervaringen als persoon met verward gedrag, hoe zijn leven eruit zag en welke factoren een rol speelden bij het ontstaan van zijn gedrag. Vervolgens kwam aan bod op welke manier verward gedrag te herkennen en te behandelen is, welke hulpverlening en (na)zorg noodzakelijk is en hoe de weerbaarheid van een kwetsbaar persoon kan worden vergroot om verward gedrag (waar mogelijk) te voorkomen.

Danny Jacksteit heeft drie psychoses gehad, zat in de gevangenis en wilde niet meer leven. Begin 2013 sloegen bij Danny Jacksteit de stoppen door. Hij stak zijn auto in brand en verschanste zich in zijn huis in Enkhuizen, waarvandaan hij de politie toeschreeuwde en bekogelde. Het ging al langer niet goed met hem, maar niemand merkte dat op of misschien wilden ze het niet zien. Er is veel veranderd sinds deze hevige psychose. Nu is hij partner, vader en medewerker in de geestelijke gezondheidszorg (GGZ). Danny leerde dat hij geen hulpverlener is, maar wel vroegtijdig problemen kan signaleren, iemand kan ondersteunen en professionele hulp in kan schakelen.

Tijdens het congres Personen met verward gedrag gingen verschillende deelnemers in gesprek met aanwezige ervaringsdeskundigen over psychische kwetsbaarheid en hun ervaringen met de opvang en hulpverlening. Dit werd mogelijk gemaakt door Samen Sterk zonder Stigma, een samenwerkingsproject van Mind NL, GGZ Nederland en de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP).

Wet- en regelgeving rond de aanpak van personen met verward gedrag

Yolanda Rechter, zelfstandig jurist en hoofddocent van de cursus Wet- en regelgeving in Openbare Orde en Veiligheid, de cursus APV & Bijzondere Wetten en de cursus Bestuursrechtelijk handhaven, verzorgde de tweede plenaire lezing op het congres. In haar lezing besteedde Yolanda Rechter aandacht aan de belangrijkste wet- en regelgeving, de bevoegdheden van de burgemeester en de beschikbare bestuurlijke en juridische instrumenten voor de aanpak van personen met verward gedrag die onveilige situaties en overlast veroorzaken.

De wet aanpak woonoverlast geeft de gemeente ruimere taken en bevoegdheden om woonoverlast aan te pakken. Ze kan een verplichte gedragsaanwijzing geven en indien die niet wordt nagekomen zelf maatregelen nemen. Daarnaast kan de gemeente iemand bij niet nakoming tijdelijk uit huis plaatsen.

De wetten verplichte geestelijke gezondheidszorg en zorg en dwang maken verplichte zorg thuis mogelijk. Het idee van de wetgever is dat dit minder verplichte opnames tot gevolg moet hebben. De verplichte zorg geldt steeds als ultimum remedium.

De wet laat veel ruimte aan rechters voor een eigen weging van de overlast tegenover de huisuitzetting en een eigen beoordeling van de tijdelijkheid van de overlast. Hierdoor wordt een groot verschil ervaren in de behandeling en uitspraken. De ongelijkheid die hiermee ontstaat in de overlast die omwonenden moeten verduren wordt ervaren als een juridisch knelpunt.

Personen met verward gedrag met acute zorgnood

De derde plenaire lezing op het congres werd verzorgd door Jaap van Weeghel, hoogleraar Rehabilitatie en maatschappelijke participatie van mensen met ernstige psychische aandoeningen bij de Universiteit van Tilburg. In zijn plenaire lezing ging Jaap van Weeghel in op welke rol de expertise van de GGZ kan spelen in de frontlinie bij de zorg voor personen met verward gedrag met actuele zorgnood. Ook kwam aan bod hoe kan worden omgegaan met zorgwekkende zorgmijders, bijvoorbeeld wanneer er geen duidelijke hulpvraag bekend is.

Sinds begin 2015 is er veel te doen rondom personen met verward gedrag die in de leefomgeving van burgers overlast veroorzaken en soms ook ernstige geweldsincidenten zoals de moord op minister Els Borst. De term personen met verward gedrag komt oorspronkelijk van de politie. Het betreft een zeer heterogene groep mensen, die te kampen hebben met verschillende (combinaties van) aandoeningen of beperkingen (psychisch, licht verstandelijk beperkt, dementie of verslaving) en verschillende levensproblemen hebben (schulden, dakloosheid, verlies van dierbaren, gebrek aan participatie, onverzekerde of illegaliteit).

Het aanjaagteam heeft de oorspronkelijke definitie vanuit de politie, die vooral betrekking had op mensen die door hun gedrag problemen in de openbare ruimte veroorzaken, verbreed en de definitie luidt nu: 'mensen die grip op hun leven (dreigen te) verliezen, waardoor het risico aanwezig is dat zij zichzelf of anderen schade berokkenen.'

De invalshoek waar vanuit de doelgroep wordt beschreven, lijkt te verschuiven. In de jaren negentig gaat het vooral om mensen die zorg nodig hebben, maar dat niet willen: de 'zorgwekkende zorgmijders' die daardoor maatschappelijk dreigen af te glijden ('verkommerden en verloederden'). Dan verschuift het vizier naar mensen die in acute nood verkeren door een psychiatrische aandoening of die dak- en thuisloos zijn. Vanaf ongeveer 2014 verschijnt de term personen met verward gedrag en lijkt de invalshoek vooral maatschappelijke veiligheid te zijn, terwijl bij de eerder beschreven groepen meer de zorgmijding of de kwetsbaarheid centraal stond.

Een gemeenschappelijk kenmerk van de doelgroepen die de afgelopen jaren zijn beschreven, is steeds dat er geen duidelijke hulpvraag bestaat. Daarnaast wil een groot deel geen zorg ontvangen of weten deze de weg niet te vinden naar de juiste hulp. Het gebrek aan motivatie voor (psychiatrische) behandeling kan diverse oorzaken hebben, zoals negatieve ervaringen met de hulpverlening of door de psychiatrische aandoening zelf. Hierbij is er een tegenstrijdigheid aan de orde: hoe ernstiger de psychiatrische aandoening (persoonlijkheidsstoornis, verslaving, psychose of ernstige depressie), hoe minder mensen gemotiveerd kunnen zijn om hulp te zoeken.

Het aanjaagteam stelt een brede aanpak voor de problematiek bij personen met verward gedrag. Het plan van aanpak getiteld 'Samen verder doorpakken' is gebaseerd op 9 bouwstenen: 1. inbreng van mensen met verward gedrag en hun omgeving, 2. preventie en levensstructuur, 3. vroegtijdige signalering, 4. melding, 5. beoordeling en risicotaxatie, 6. toeleiding, 7. passend vervoer, 8. passende ondersteuning, en 9. informatievoorziening. De voorgestelde aanpak kan succesvol zijn met de GGZ in de frontlinie.

Zeer algemeen gesteld, kan diagnostiek, gevolgd door behandeling, de prognose verbeteren en de kans op incidenten verlagen. Deze constatering betekent dat de GGZ in de frontlinie van de OGGZ moet opereren. Tijdige herkenning en behandeling van bijvoorbeeld een psychotische ontwikkeling bij iemand die 'vreemd gedrag' op straat vertoont of goede (systeem)aanpak van iemand met een persoonlijkheidsstoornis die overlast geeft of zichzelf verwaarloost, kunnen verslechtering van de aandoening voorkomen, en daarmee het optreden van gevaar voor anderen of zichzelf.

Dit betekent voor de praktijk dat de GGZ intensief samenwerkt met andere maatschappelijke organisaties, zoals sociale wijkteams, politie, woningbouwverenigingen en instellingen voor schuldhulpverlening, en haar expertise laagdrempelig en 'outreaching' ter beschikking stelt. Wanneer de ggz samen met maatschappelijke partners optrekt, kunnen privacy problemen ook beter worden gehanteerd, aangezien de GGZ direct zelf in contact staat met de betrokkenen. De GGZ in de frontlinie betekent bijvoorbeeld dat GGZ medewerkers samen met politie en ambulancedienst de opvang van personen met verward gedrag organiseren, samen op huisbezoek gaan in geval van een E33-melding en participeren in sociale wijkteams en instellingen voor schuldensanering. Dit is nu op verschillende plaatsen in Nederland reeds het geval.

Verward gedrag en een niet-Nederlandse afkomst: aanknopingspunten voor preventie

De vierde en laatste plenaire lezing werd verzorgd door Carl Steinmetz, psycholoog, victimoloog, directeur van Expats & Immigrants, voormalig directeur van het Instituut voor Psychotrauma, docent op de opleiding procesregisseur personen met verward gedrag en dagvoorzitter van het congres Personen met verward gedrag. In zijn lezing ging Carl Steinmetz in op waarom immigranten en vluchtelingen een verhoogd risico lopen op verward gedrag. Vervolgens kwam aan bod hoe een stadsbrede preventieve gezondheidszorg kan worden ontwikkeld en sociale en economische ongelijkheid kan worden tegengegaan. Daarnaast werd in zijn lezing in gegaan op hoe gemeentelijke regelingen kunnen worden ontkalkt. Tot slot ging Carl Steinmetz in op transcultureel bewust en sensitief behandelen.

Er is al lange tijd recht veel aandacht voor personen met verward gedrag. Maar het gaat daarbij nauwelijks over etnische diversiteit, terwijl immigranten en vluchtelingen een verhoogd risico lopen. Carl Steinmetz houdt een pleidooi voor een preventieve aanpak op basis van zes uitgangspunten.

In superdivers Amsterdam is meer dan de helft van de bevolking van niet Nederlandse afkomst. Vooral niet Westerse immigranten lopen forse risico's op chronische aandoeningen, lichamelijke beperkingen, ernstige psychische klachten, armoede, eenzaamheid, sociale uitsluiting en discriminatie. Hoe ontstaat kwetsbaarheid van immigranten en vluchtelingen? Dat begint met familiale kwetsbaarheid met relatief veel lichamelijke- en psychische ziekten in de familie.

Het ontstaat of neemt veelal toe in het moederland door oorlog, hongersnood, overstromingen of andere rampen. Ook door de vlucht vanuit het moederland kan deze kwetsbaarheid ontstaan of toenemen. Dat geldt ook voor het aankomstland. Zo wordt Nederland internationaal aangesproken op het discrimineren en uitsluiten van moslims. Uitsluiting vindt plaats in het onderwijs (onder advisering vervolgstudie), op de arbeidsmarkt (sollicitatie baan) en bij controles in het publieke domein (etnisch profileren). Ook komen immigranten en vluchtelingen vaker dan mensen van oorspronkelijke Hollandse afkomst terecht in armoede en schuldsanering met soms ellendige gevolgen zoals kinderen in de jeugdzorg, het huis kwijtraken, op straat belanden en/of kortdurende psychosen.

Deze opgestapelde schade leidt niet automatisch tot verward gedrag. Meestal ontstaat verward gedrag pas na een zich herhalende tussenstap vanaf het moment van binnenkomst in Nederland als vluchteling in een AZC of als immigrant tegen wie wordt gezegd dat hij/zij niet welkom is. Een onderdeel van deze herhalende tussenstap zijn gemeentelijke instanties die immigranten en vluchtelingen bejegenen als potentiële fraudeurs en hen onvoldoende ondersteunen en helpen. Onderzoek naar armoede en stress als gevolg daarvan laat zien dat arme mensen domme dingen doen.

Vooralsnog staat de curatieve aanpak van verward gedrag door het aanjaagteam centraal. Een preventieve aanpak van verward gedrag ontbreekt. Maar preventie is wel nodig, aangezien het aantal meldingen van mensen met verward gedrag blijft stijgen en deze slechts het topje van de ijsberg laten zien.

Carl Steinmetz houdt een pleidooi voor een preventieve aanpak op basis van zes uitgangspunten. Het eerste uitgangspunt is het ontkalken van gemeentelijke regelingen. Een flink aantal Amsterdammers is digibeet en niet zelfredzaam. Bovendien spreekt, leest en schrijft een deel geen Nederlands. Dit maakt het voor deze personen zeer lastig om een regeling aan te vragen met alle gevolgen van dien.

Het tweede uitgangspunt betreft de aanpak van sociale en economische ongelijkheid. Sociale en economische ongelijkheid begint bij kansenongelijkheid. Kinderen van ouders met een niet Westerse immigratie achtergrond hebben een kleinere kans om (zonder vertraging) hun schooldiploma te halen. Deze kans neemt verder af wanneer de ouders van deze kinderen laagopgeleid en/of werkloos zijn.

Het derde uitgangspunt is stadsbrede preventieve gezondheidszorg. De Amsterdamse GGD hanteert vier preventie niveaus voor gezondheidszorgbevordering en preventie: universeel, selectief, geïndiceerd en zorggerichte preventie. De gezondheidsmonitor van dezelfde GGD laat zien dat met veel van deze preventie programma's immigranten en vluchtelingen niet worden bereikt.

Het vierde uitgangspunt betreft transcultureel bewust en sensitief behandelen, wat vertrekt bij de opvatting dat wij als mensen weliswaar gelijk zijn, maar dat onze lichamen en geesten per land kunnen verschillen. Die verschillen leiden tot andere stresstalen, andere culturele verklaringen, andere diagnoses en andere behandelmodellen voor ziekten.

Het vijfde uitgangspunt heeft betrekking op het tegengaan van de culturele bias. Oftewel het veronderstellen en doen alsof de eigen cultuur de enige is. Daarmee wordt het bestaan van andere culturen genegeerd wat leidt tot gevoelens van uitsluiting wat kortdurende psychoses tot gevolg kan hebben. Dit kan het begin zijn van verward gedrag.

Het zesde en laatste uitgangspunt betreft het bouwen aan sociaal weefsel. De kans op verward gedrag neemt toe naarmate sociaal weefsel in wijken en buurten ontbreekt. Sociaal weefsel is een menselijke structuur in een wijk of een dorp waar solidariteit en gemeenschapszin centraal staat. Het doel is te voorzien in steun, begeleiding en zorg aan buurtbewoners die ziek, zwak en/of uitgestoten zijn.

Interactieve sessies

Op het congres Personen met verward gedrag konden de deelnemers na afloop van de plenaire lezingen kiezen uit verschillende interactieve sessies over de opvang en hulpverlening aan personen met verward gedrag. Hieronder wordt een sessie die aan bod kwam op het congres eruit gelicht.

Verbeteren van samenwerking bij overlast door verward gedrag

De afgelopen jaren is er een beweging in gang gezet om meer mensen op te vangen in de wijk, de regie onder te brengen bij gemeenten en de samenwerking tussen partners te verbeteren. Chrétien Mommers, directeur van MO Advies BV, ging in zijn sessie in op hoe de samenwerking bij de aanpak van overlast veroorzaakt door verward gedrag kan worden verbeterd. Hierbij ging hij in op wat voor woningcorporaties de legitimiteit vormt voor de bemoeienis met personen met verward gedrag die gebruik maken van een woning van hun. Het uitgangspunt is dat personen zo nodig ondersteund worden om hen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen. Dit kan echter in het gedrang komen wanneer dit ten koste gaat van het ongestoord woongenot van omwonenden, de leefbaarheid in de buurt en/of de staat van de huurwoning. In dat geval komt een persoon met verward gedrag mogelijk in aanmerking voor huisuitzetting. Het is zaak om het zover niet te laten komen. Woningcorporaties hebben er dan ook belang bij om samen met andere belanghebbende partijen samen te werken aan de aanpak van overlast veroorzaakt door een persoon met verward gedrag.

Voor een goede leefbaarheid en acceptabele woonsituatie van alle huurders zijn twee uitgangspunten van groot belang die in de WMO zijn geregeld. Ten eerste dat de maatschappelijke ondersteuning thuis goed is verzorgd. Daartoe behoort naast toereikende begeleiding ook de verantwoordelijkheid van de gemeente voor de inzet van voldoende bemoeizorg. Ten tweede dat voor wie niet (meer) thuis kan wonen snel beschermd wonen of maatschappelijke opvang beschikbaar is en een eventuele terugkeer naar een zelfstandige woning goed wordt begeleid.

Gemeenten hebben de wettelijke taak regie te voeren over de maatschappelijke ondersteuning van personen met verward gedrag en de omwonenden die hier overlast van ondervinden. Daartoe behoren ook de verantwoordelijkheid voor één gezamenlijk plan per huishouden en voor de continuïteit van toereikende zorg. Corporaties ervaren èn dat veel gemeenten niet zorgdragen voor één gezamenlijk integraal plan per huishouden met één regisseur, èn dat er ontoereikend wordt geïndiceerd. De begeleiding stopt te vaak te vroeg en er wordt in veel gemeenten geen vinger aan de pols gehouden om snel de begeleiding te intensiveren indien nodig. Dit geldt ook bij de uitstroom uit beschermd wonen.

Gemeenten zijn op grond van de WMO verantwoordelijk voor het bevorderen van de sociale samenhang, de veiligheid en leefbaarheid in de gemeente en de ondersteuning van zelfredzaamheid en participatie van mensen met verward gedrag. De wet aanpak woonoverlast geeft gemeenten mogelijkheden tot ingrijpen bij woonoverlast. En bij vaststelling van de Wvvgz zijn ze verantwoordelijk voor het signaleren en onderzoeken van meldingen voor verplichte zorg. De gemeente is hiermee verantwoordelijk voor het onderzoeken van de noodzaak tot, inzetten op en uitvoeren van bemoeizorg. Corporaties zien dat veel gemeenten hier te weinig op inzetten en daarmee geen toereikende zorg wordt geleverd aan personen met verward gedrag en omwonenden. De samenwerking tussen gemeente en woningcorporaties bij de instroom in maatschappelijke opvang en beschermd wonen is in veel gemeenten niet geregeld. Corporaties spreken de uitvoerende zorgpartijen aan op de werking hiervan, terwijl de gemeente daar de wettelijke verantwoordelijkheid voor heeft. Bij woningcorporaties staan mensen ingeschreven als woningzoekende die een verleden hebben waarin ze zich langdurig niet als een goed huurder konden gedragen. Ook zijn er huurders met verward gedrag die langdurig overlast veroorzaken. In beide gevallen is het de taak van de gemeente om te beoordelen of deze mensen recht hebben op beschermd wonen of maatschappelijke opvang. In veel gemeenten zijn er geen goede samenwerkingsafspraken tussen gemeente en corporatie over de toeleiding naar beschermd wonen. Gevolg is dat mensen te vaak en te lang in een sociale huurwoning wonen zonder dat zij in staat zijn zelfstandig te wonen.

Chrétien Mommers verwees hierbij naar de opgedane kennis en ervaringen die reeds zijn opgedaan en die staan vermeld in het rapport Verbeteren van samenwerking bij overlast door verward gedrag dat in opdracht van Aedes de vereniging van woningcorporaties is opgesteld.

Partners:

Meer weten?

- Op de [opleiding procesregisseur personen met verward gedrag](#) leert u hoe u met uw partners samenwerkt aan de aanpak van personen met verward gedrag.
- Op de [opleiding Overlastcoördinator](#) leert u hoe u verloedering en ernstige overlast in uw wijk aanpakt.
- Op de [cursus Inzicht in de Verslavingszorg](#) leert u hoe u de opvang en hulpverlening organiseert voor personen met een verslaving.
- Op de [opleiding coördinator eenzaamheid en sociaal isolement](#) leert u hoe u de sociale cohesie bevordert en eenzaamheid en sociaal isolement waar mogelijk voorkomt en waar nodig doorbreekt.
- Op de [opleiding coördinator armoedebestrijding](#) leert u hoe u armoede doorbreekt en sociale uitsluiting voorkomt.
- Op de [opleiding Wijk- en gebiedsmanager](#) leert u gebiedsgericht werken binnen de pijlers fysiek, sociaal en economisch om de leefbaarheid en samenhang in uw wijk te bevorderen.